

POKUŠAJ GRADNJE NOVE OPĆINSKE ŠKOLE U VOJNOM SISKU 1868—1870.

Ivan Jurišić

Prva školska zgrada sagrađena je u Vojnom Sisku 1846. na uglu neka-
dašnje Petrinjske i Školske ulice.¹ Od 1820.² do tada nastava se izvodila po
raznim kućama, a škola je bila privatnog karaktera. Tek 1846. pohađanje
nastave postaje javno, a škola prerasta iz privatne u općinsku. Odlukom
Druge banske regimente za učitelja je postavljen Niko Klarić, prvi »ispitani«
učitelj u Vojnom Sisku, tj. s odslušanim učiteljskim kursom.

U vezi s naredbom od 12. studenoga 1867.³ odlučila je sisačka općina po-
četkom 1868. preko svojih predstavnika da tadašnju trirazrednu općinsku

¹ Petrinjska je danas Ulica 45. srpske udarne divizije, a Školska ulica se
potom zvala Mažuranićeva, a danas nosi ime Đure Cizmeka.

² Te godine se u Vojnom Sisku prvi put spominje škola. Otvorio ju je neki
Brachelij. (Katarina Fritz, Povijesne crtice sisačke ženske škole. Godišnje izvješće
više i niže pučke dječjačke škole u Sisku, šk. g. 1893/94, Sisak 1894, 6).

³ Arhiv Hrvatske (dalje AH), fond Civilna uprava Vojne Krajine (dalje CUVK),
kutija 445, godina 1867. serija i svezak 7A-64, broj 108/1, naredba Generalne komande
u Zagrebu o uvećavanju glavnica (kapitala) školskih fondova, poslana svim ko-
mandama regimenti i upravama magistrata, povodom školskih izvještaja za god.
1866/67. Prema tim izvještajima iznosile su glavnice fondova svih deset krajskih
regimenti i sedam komuniteta Hrvatsko-slavonske krajine 705823 for. 95 kr. Uz 5%
kamata godišnji prihod na tu sumu iznosio je 35540 forinti čime se, nakon odbitka
poreza na prihod, 112 općinskih učitelja moglo platiti jedva sa po 300 forinti. Voj-
nim vlastima bilo je stalo da se općinskim učiteljima osiguraju bolje plaće, znajući
da se školstvo u Krajini može unaprijediti samo sposobnim i dobro plaćenim učite-
ljima. Stoga se ovom naredbom željelo upozoriti sve regimente da je krajnje vrijeme
za oživotvorenje školskih fondova tamo gdje ih nije bilo, odnosno uvećanje po-
stojećih u toj mjeri da više ne bude potrebno novac za učiteljske plaće svaki puta
prikupljati oporezivanjem. Za fond svake narodne škole trebalo je stoga sakupiti
kapital od 6000 for. bilo da se ta suma (u obliku prireza) ravnomjerno raspodijeli
u porez ili na broj stanovnika, s utvrđenim vremenskim razdobljem uplaćivanja,
ili na neki drugi način, čak i zamjenom kazne zatvora odmjerenom novčanom
kaznom u korist fondova općinskih škola. Trebalo je ubrzati i osnivanje općinskih
djevojačkih škola. U tu svrhu trebalo je osnivati školske odbore a upravni oficiri,
kao školski nadzornici, trebali su da budu »duše« tih odbora. Svakoj regimenti
poslan je i formular koji je do Nove godine trebalo poslati natrag Generalnoj ko-
mandi s podacima o tome što je o fondovima i djevojačkim školama odlučeno (u
suradnji s predstavnicima općina). Početkom 1868. poslala je Generalna komanda
pregled pristiglih izvještaja Zemaljskoj vladi u Zagrebu s vrlo zanimljivim po-
pratnim tekstom o općinskim školama.

školu u Vojnom Sisku proširi na četverorazrednu općinsku glavnu školu⁴ s obukom na hrvatskom i njemačkom jeziku i osnuje školski fond s kapitalom od 6000 forinti u koji se trebalo uplaćivati unutar tri godine prirezom na porez.⁵ Zaključeno je, također, da se izgradi nova školska zgrada, uzimajući u obzir i prostor za djevojačku školu. Općina je zatražila od Druge banske regimente da joj se za gradilište besplatno ustupi u vlasništvo zemljišna parcela od 176 kvadratnih hvati, smještena pored kompanijske kancelarije⁶ i kapetanovog stana, koja je od 1857. bila vlasništvo erara (države), ali je još iste godine ustupljena u vlasništvo Regimente, kao najprikladnije gradilište vježbališta za vojsku (Exerzierscheuer).⁷

Druga banska regimenta prosljedila je ove zaključke sisačke općine Generalnoj komandi u Zagrebu, s molbom da odobri njihovu realizaciju, uz napomenu da su izgledi za upotrebu spomenutog zemljišta za vježbalište za vojsku, neznatni.

Generalna komanda odgovorila je 25. travnja 1868. god. da se ne protivi osnivanju četverorazredne glavne škole, niti izgradnji nove školske zgrade te da će se kod viših vojnih vlasti zauzeti i za besplatno ustupanje navedene zemljišne parcele kao gradilišta dotične škole, tim više što je to zemljište najpogodnije za izgradnju škole budući da leži u vrhu pravog kuta koji tvore glavne ulice mjesta.⁸ Međutim, kako je ovo zemljište ustupljeno Regimenti za izgradnju vježbališta za krajiške regrute, kao »jedino prikladno gradilište«, Regimenta treba zbog toga razmisliti za što će to zemljište biti korisnije; da li za izgradnju škole u kojoj bi se obučavala sva mladež Vojnog Siska i okolice,⁹ ili za izgradnju vježbališta za vojsku. Kako škola, po mišljenju Generalne komande, bezuvjetno treba da leži u sredini mjesta, predložila je da se za potrebe vojske pronade, makar i udaljenije, no ipak prikladno gradilište koje bi se besplatno ustupilo državi.¹⁰

Druga banska regimenta izjavila je na to da joj prostor za vježbanje vojnika nije nužan, budući da takav postoji u Petrinji na kojem su se i do sada, pored ostalih, obučavali i svi regruti Sisačke kompanije, pa mogu i dalje. Stoga je Kompanija sama predložila da se zbog posebnog interesa, za to namijenjena zemljišna parcela prepusti općini za izgradnju nove školske zgrade.¹¹

⁴ U vezi s izvještajem s godišnjih ispita u narodnim školama u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini za 1867/68 smatrao je školski savjetnik Stefan Sabljak krajem 1868. da »djeca u Vojnom Sisku trebaju dobiti knjige za četvrti razred glavne škole« (AH, CUVK, 571, 1869, GV-64, 31).

⁵ AH, CUVK, 507, 1868, 7A-64, 43/1.

⁶ Sagrađena je na prijelazu iz XVIII u XIX stoljeće.

⁷ AH, CUVK, 507, 1868, 7A-64, 43/1. Na tom zemljištu bio je prije, još od 1765. žitni magazin. Već 1762. Temišvarska kompanija i Dvorsko kameravno vijeće pokreću radove oko izgradnje ovog skladišta. Plan magazina završen je 1764, a sagrađen je slijedeće godine. Ovdje se spominje kao »opskrbno stovarište«.

⁸ Trnskoga obala (danas Obala JNA) i Petrinjska ulica (Ivo Marojević, Sisak grad i graditeljstvo, Sisak 1970, plan grada).

⁹ Godine 1868. radile su u sisačkoj kompaniji 4 općinske škole: u Vojnom Sisku, Komarevu, Blinji i Hrastovici (AH, CUVK, 505, 1868, 7-64, 1/2).

¹⁰ AH, CUVK, 507, 1868, 7-64, 43/1.

¹¹ Isto, 43/3.

Generalna komanda suglasila se s tim da se navedeno zemljište dodijeli za namjeravanu izgradnju škole i 12. svibnja o svemu izvijestila Državni ministrij, hvaleći nastojanja sisačke općine da uzdigne i unaprijedi tamošnje obrazovanje. Zauzela se kod Ministerija da odobri besplatno prepuštanje spomenutog zemljišta sisačkoj općini.¹²

Državni ratni ministrij pozitivno je odgovorio na taj dopis, o čemu je Druga banska regimenta obaviještena 26. svibnja uz nalog da se svakako provjeri podobnost tadašnjih učitelja sisačke škole za predavanje predmeta 4. razreda te da Regimenta, ako bude potrebno, potraži negdje drugdje sposobne učitelje. Pri izradi građevinskog plana škole treba uzeti u obzir prostorije potrebne za djevojačku školu.¹³

Nakon dobijanja zemljišta za gradnju nove škole poduzela je sisačka općina korake za izradu građevinskog plana. Posao je polovinom srpnja preuzela Vojnokrajiška građevinska direkcija. Ali, još zadnjih dana studenoga elaborat je ležao u Građevinskoj direkciji nedovršen.¹⁴ Ipak, početkom prosinca dostavila je Sisačka kompanija i posljednje potrebne podatke vezane za nacrt projekta škole te je on, uz izvještaj Krajiške građevinske direkcije od 14. prosinca, konačno dostavljen na uvid predstavnicima općine. Pri tom je Generalna komanda zatražila od komande Druge banske regimente da ubrza izgradnju spomenute škole što je više moguće i u tome naročito osigura sudjelovanje »marljivog sisačkog trgovačkog staleža«.¹⁵

Budući da su predstavnici sisačke općine u potpunosti odobrili predloženi građevinski plan, potvrđen je naredbom Generalne komande od 19. prosinca.¹⁶ U spomenutom izvještaju Direkcije, priloženom građevinskom planu, izračunati su troškovi gradnje, bez uračunavanja vrijednosti onoga građevinskog materijala koji bi općina mogla sama napraviti i dostaviti, na otprilike 26500 forinti. Općina nije bila u mogućnosti da pribavi toliku sumu novca, tim više, što je za iznos od 6000 forinti, potrebnih za osnivanje školskog fonda, bilo predviđeno da se sakuplja pune tri godine.¹⁷ Stoga radovi na školi te godine nisu niti započeli, kao ni 1869. godine.

Inicijativa za gradnju škole ponovno se pokreće početkom ožujka 1870. kada općina zaključuje da bi se gradnjom trebalo započeti svakako još iste godine i o tome preko Sisačke kompanije izvještava Drugu bansku regimentu, a ova 11. ožujka Generalnu komandu u Zagrebu.¹⁸ Regimenta u svom dopisu

¹² Isto, 43/2.

¹³ Isto, 43/3. U Vojnom Sisku radile su krajem 1867. dvije općinske djevojačke škole. Bile su namijenjene »višem staležu«, tj. djeci trgovaca, obrtnika i krajiških oficira. Za djevojčice običnih krajišnika bilo je planirano da se takva škola osnuje u Blinji, no, predstavnici blinjske općine usprotivili su se tome (AH, CUVK, 505, 1868, 7—64, 1/2).

¹⁴ Još 13. kolovoza zamoljen je građevinski ured Druge banske regimente da dostavi neka dodatna objašnjenja važna za nacrt projekta škole, no dostavljena su tek 25. studenoga, i to od kompanije (AH, CUVK, 507, 1868, 7—64, 43/4).

¹⁵ AH, CUVK, 507, 1868, 7—64, 43/5.

¹⁶ Isto, na i. mj.

¹⁷ Vidi opasku 5. U šk. g. 1867/68 u fondu sisačke općinske škole bilo je (krajem prosinca 1867) svega 500 forinti, a bilo je potrebno 8000 for. (AH, CUVK, 505, 1868, 7—64, 1/2). Fondovi svih općinskih škola sisačke kompanije (4) iznosili su krajem rujna 1867. 1791 for. 25 kr. (AH, CUVK, 507, 1868, 7A—64, 37/1), a krajem prosinca jedva 1780 forinti.

¹⁸ AH, CUVK, 636, 1870, GV-64, 41/2.

navodi da »Vojnokrajiško mjesto Sisak s intenzivnim razvojem duhovnog života potaknutim sve većim napretkom u ovo doba živo osjeća moć višeg obrazovanja i nedostatak škole koja bi odgovarala mogućnostima i potrebama mladeži njihovog gradskog područja.«¹⁹ Ali, sisačka općina niti početkom 1870. god. još nije posjedovala novčana sredstva potrebna za izgradnju škole. Zbog toga je zamolila da joj se odobri beskamatni zajam iz državne blagajne u iznosu od 20.000 forinti uz vraćanje u roku od 20 godina. Kao garancija za taj posuđeni novac priznalo bi se državi pravo da u ime potraživanja tu zgradu katastarski uknjiži na sebe u zemljišnu knjigu. Prema građevinskom planu u donjem traktu buduće školske zgrade trebala je da bude i prostorija za kompanijsku pisarnicu i prostor za trgovačke radnje. Općina se nadala da bi dospijevajuće rate kredita mogla otplaćivati već samom najamninom za te prostorije.

Druga banska regimenta je, također, smatrala da bi otplata zajma tekla uredno, budući da navodi kako »o platežnoj sposobnosti općine Sisak ne postoje nikakve sumnje.«²⁰ Zbog toga podržala je molbu općine za odobrenje zajma »u interesu šireg narodnog prosvjećivanja koje je općenito u najužoj vezi sa državnim interesima.«²¹

Krajiška građevinska direkcija smatrala je da bi se zamoljeni iznos novca u slučaju odobrena zajma mogao otplatiti već u samo dvije rate, uzevši u obzir da će škola u prvoj godini izgradnje ionako biti stavljena tek pod krov, dok se njen potpuni završetak može očekivati tek slijedećih godina, i to tek pod uvjetom da općina još prije početka radova vlastitim sredstvima pripremi potreban građevinski materijal. Učini li to sredstvima zamoljenog kredita, neće biti dovoljno dovoća za isplatu nadnica i majstorskih plaća i gradnja će zapeti.²²

Ali, već uskoro sve su ove rasprave oko mogućih načina otplate eventualnog kredita pale u vodu. Generalna komanda dostavila je tridesetog ožujka molbu sisačke općine na razmatranje Državnom ratnom ministertvu.²³ Odgovor je poslan vrlo brzo, već 5. travnja i glasio je: »Pri krajnje oskudnim sredstvima za dotacije i s obzirom na predstojeću reorganizaciju narodnih i srednjih škola u Vojnoj krajini, koraci koje je predstavništvo općine Sisak preduzelo oko dobijanja beskamatnog zajma od 20.000 fl. u svrhu izgradnje škole ostat će bez rezultata.«²⁴ Time su potpuno anulirana trogodišnja nastojanja sisačke općine oko podizanja nove škole.

No unatoč tome, što je time na neodređeno vrijeme odgođena izgradnja nove školske zgrade, 1872. škola u Vojnoj općini Sisak ipak postaje četvero-razredna, sa dva učitelja za dječake i učiteljicom za djevojčice. Sjedinjavanjem Vojne općine Sisak sa civilnim Siskom, 11. veljače 1874. u novom dijelu grada ostaje samo ženska škola, dok se muška preselila u stari Sisak.²⁵

¹⁹ Isto, na i. mj.

²⁰ Isto. U Vojnom Sisku bio je u to vrijeme već vrlo razvijen trgovački stalež, što potvrđuje i činjenica da se ondje nalazilo sjedište trgovačko-obrtničke komore za cijelo područje Banske krajine (Marojević, n. d., 23).

²¹ AH, CUVK, 636, 1870, GV-64, 41/2.

²² Isto, na i. mj.

²³ Isto, 41.

²⁴ Isto, 41/2.

²⁵ Fritz, n. dj., 9, Usporedi i izvještaj za šk. g. 1874/75. 7. Još 1891. osjeća se na području bivšeg Vojnog Siska nedostatak školskog prostora, budući da te godine gradska uprava kupuje bivšu kompanijsku zgradu i pretvara je u školu.

Zusammenfassung

EIN VERSUCH, EINE NEUE GEMEINDESCHULE IM MILITÄR-SISAK ZU BAUEN (1868—1870)

Ivan Jurišić

Die vorliegende Arbeit ist ein Beitrag zur Geschichte des Schulwesens der Kompanie von Sisak innerhalb des Zweiten Regiments des Banus. Sie befaßt sich mit dem mißlungenen Versuch der Gemeinde Militär-Sisek, aufgrund der Verordnung des Generalkommandos in Zagreb vom 12. November 1867 über die Vergrößerung des Kapitals der Schulfonds die Gründung eines Fonds für die dortige Gemeindeschule, zwecks der Erbauung eines neuen Schulgebäudes und der Erweiterung der bestehenden Schule zu einer Gemeindeschule mit vier Klassen durchzuführen.

Aus der Arbeit geht hervor, daß ek im allgemeinen um die Fonds der Gemeindeschulen auf dem Gebiet der Kompanie von Sisak schlecht bestellt war und daß sich Laufe von vier vollen Jahrzehnten nach der wiederholten Gründung dieser Schulen der Zustand nicht wesentlich verändert hat.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 21

ZAGREB

1988.

RADOVI	VOL. 21	str. 1—296	Zagreb 1988.
--------	---------	------------	--------------

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 4.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

R A D O V I 2 1

Za izdavača
dr. Nikša Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ DAMIR, prof. Davor

ANTOLJAK dr. STJEPAN, Zajeva 15, Zagreb

BERTOŠA SLAVEN, student, Filozofski fakultet, Zagreb

BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet, Zagreb

ČORALIĆ LOVORKA, student Filozofski fakultet, Zagreb

JELIĆ-BUTIĆ dr. FIKRETA, Institut za radnički pokret, Zagreb

JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

KARAMAN dr. IGOR, Ružmarinka 5, Zagreb

LUČIĆ dr. JOSIP, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

MATICKA dr. MARIJAN, docent Filozofski fakultet, Zagreb

MIJATOVIĆ ANĐELKO, profesor, Susedgrad, Zagreb

MIROŠEVIĆ mr. FRANKO, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu Zagreb

OČAK dr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

SEKULIĆ ANTE, prof. Zagreb

VRANJEŠ-ŠOLJAN dr. BOŽENA, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

WOJTISKA HENRYH, Varšava, Poljska

ŽIVKOVIĆ dr. PAVAO, Filozofski fakultet, Zadar
